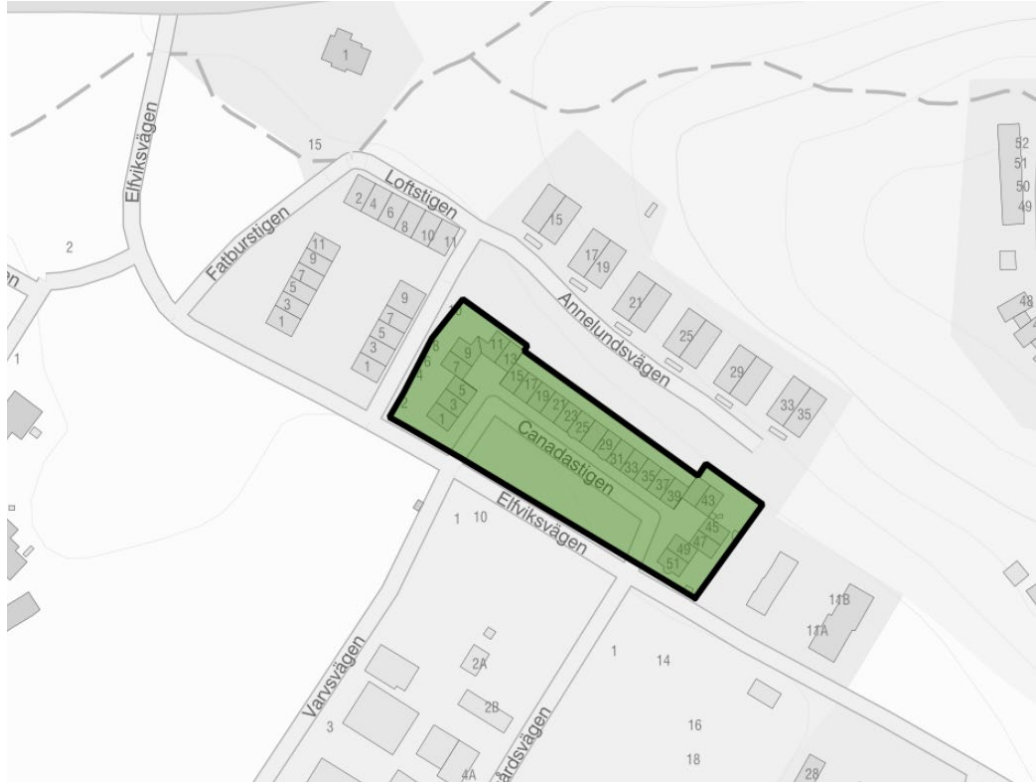

Canada

Bakgrund

Radhusbebyggelsen inom kvarteret Canada på Lidingö är en av de första, troligtvis den allra första i Sverige, där bostäderna uppfördes för att ägas av respektive bostadsinnehavare. Innan dess hade sammanlänkade enfamiljsbostäder enbart uppförts som statarlängor och personalbostäder vid större jordbruk och i brukssamhällen. Canadaradhusen är därför en föregångare i svensk bebyggelsehistoria. Förebilden hämtades från den anglosaxiska världen, där radhusbebyggelse redan då var en vanlig boendeform och där nya principer för välplanerad radhusbebyggelse utvecklats under 1800-talets slutskede.

I Sverige förknippades de tidiga radhusen länge med statarlängor eller brukslängor. Hade man råd att flytta ut på landet var drömmen ett eget friliggande hus på en tomt där man kunde vara ostörd. Det är först på 1940- och 1950-talen radhusen blir en uppskattad boendeform. Därför var radhusen i kvarteret Canada till att börja med svårsålda. I ett av radhusen hade AB Lidingö Villastad och Lidingö Trafik AB under en tid sitt kontor.

Radhusen i kvarteret Canada består av en lång huslänga med två korta vinkelställda längor. Till varje bostad finns en inhägnad förgård, ursprungligen kallad blomstertäppa. Mellan längorna och Elfviksvägen finns en gemensam trädgård med

karaktär av en mycket liten ”common green”, under krisåren användes trädgården till bland annat potatisodling.

Husen har genomgått förändringar över tid som till exempel några utbytta entrédörrar och entrétrappor, några sentida helglasade fönster samt avvikande kulörer. Förgårdsmarken är inramad av häckar och har i många fall rik växtlighet. På norrsidan ligger små, ofta hårdgjorda gårdar. Små smala förrådsbyggnader skiljer tomterna åt. Anläggningen har tydliga referenser till engelsk radhusarkitektur och till arts- and crafts-rörelsen.

Framför radhusen ligger den gemensamma trädgården med uppvuxna fruktträd och bärbuskar.

Beskrivning

Byggnaderna är ovanliga för sin tid och har ett närmast engelskt formspråk. Byggnadsvolymer består av en lång länga med korta flyglar i var ände. Den långa mittlängan slutar med höga tvärställda gavlar i varje hörn och artikuleras med burspråk, indragna entréer och takkupor med sadeltak. För att få variation i den långa längan är de tre mittpartiets tre hus förhöjda under brutet tak. Gavlarna ramas in av profilerade lister. De putsade fasaderna är varmt brungula, fönstersnickerierna är vita och övriga snickerier är rödbruna. Fönstren är stora och tätspröjsade. Flyglarna är stramare gestaltade med sadeltak och kupor med pulpettak. Fasaderna mot Elfviksvägen är rytmiska och välartikulerade.

Canadahusen

Kvarteret Fatburen till vänster och Canadaradhusen till höger.

Sammanfattande värdering

Kvarteret Canada utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Radhusen uppfördes 1908 efter ritningar av arkitekten Rudolf Arborelius och räknas som de äldsta radhusen i modern mening i Sverige. De angavs ursprungligen vara "arbetarebostadshus" avsedda för "hantverkare och mindre näringsidkare", främst för anställda vid AB Lidingö Villastad. Arkitektoniskt är de i princip kopierade på utländska, främst engelska förebilder. Radhuslängorna, med tillhörande för- och bakgårdar samt odlingstomter, är ett gott exempel på det tidiga 1900-talets arkitektoniska ideal och på den vision om ett bättre boende för allt fler, som några decennier senare kom att präglade bostadsbyggandet i det välfärdssverige som byggdes upp under 1900-talet.

Anläggningen är byggnadsminne sedan 1981.

Området är utpekad som värdefull kulturmiljö i "Lidingö – kulturhistoriska miljöer" (Stockholms länsmuseum, 1990).

Länsstyrelsen har upprättat en vårdplan för området (Beställare, Länsstyrelsen, upprättad av Wenanders Byrå, 2017). Där kan du läsa mer om byggnadsminnet.

Karaktärsdrag

- Radhusbebyggelse med tydliga influenser från England och Arts- and crafts-rörelsen.
- Byggnadernas utformning med en lång länga med korta flyglar.
- Byggnadernas placering runt en obebyggd "common green".
- Släta kalkputsade fasader avfärgade i gulockra med kalkstensgrå spritputsad sockel.
- Småpröjsade fönster av trä både i fasad och takkupa.
- Takutformning - sadeltak och brutna valmade sadeltak med tvåkupigt lertegel. Skorstenar av rött tegel.
- Gaveldekorationer i trä som spåntäckning, korsvirkesimitation eller gallerverk.
- Snickerier som profilerad takfotslist, dekorativt utformade vindskivor, omfattningar kring entré, trappor av trä med träräcken.
- Inmålade hängrännor och stuprör av plåt.
- Trädgårdar avgränsade med trästaket och/eller häckar.
- Bakgården obebyggd och bara med smala enkla förråd som fastighetsavgränsningar.

Råd och riktlinjer

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Stadsplanen med radhus placerade kring en gemensam grönyta bör bevaras.
- Förgårdsmarkens omgärdande häckar samt bakgårdarnas ursprungliga förrådsbyggnader bör bevaras.
- De putsade fasaderna har en sammanhållande verkan inom området och bör underhållas så att de behåller sin ursprungliga karaktär. Den ursprungliga färgsättningen med ljus gul slätputs och röda tegeltak tillsammans med rödbrunmålade snickerier bör vara vägledande vid underhåll.
- Ursprunglig dekoration såsom profilerad takfotslist, vindskivor samt omfattningar vid entré bör underhållas med traditionella material och metoder, vid behov tillverkas kopior av de ursprungliga byggnadsdelarna.
- Tegeltaken bör underhållas regelbundet och trasiga tegelpannor bör bytas efterhand, om det blir nödvändigt att byta till nya tegelpannor bör detta göras över hela taken för att behålla takens sammanhållande effekt.

- Äldre material och byggnadsdetaljer bör bevaras och renoveras med traditionella material och metoder, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande. Vid behov bör nya tillverkas som kopior av de ursprungliga.
- Miljön som helhet är känslig för förändringar och antikvarisk sakkunnig bör medverka vid ändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet.